

Görsel Sanatlar Eğitiminde Nitel Araştırmalar için Bir Doküman: Portfolyo

A Document for Qualitative Research in Visual Arts Education: Portfolio

Nuray MAMUR*
Pamukkale Üniversitesi

Öz

Son yıllarda sosyal bilimlerde nitel araştırma desenlerinin kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. Görsel sanatlar eğitimi de sanatsal öğrenmenin daha nitel ve öznel yönlerini ortaya koyan bu yaklaşımlardan etkilenmektedir. Bu çalışmada görsel sanatlar eğitimi alanında metodolojideki dönüşüm çerçevesinde nitel araştırmacılar için portfolyo dokümanlarının önemini örneklendirmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda sanat eğitiminde ölçme ve değerlendirme amacıyla kullanılan portfolyolar nitel araştırmalara veri sunan dokümanlar olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca sanat eğitimi araştırmalarında nitel veri toplamak amacıyla portfolyoları kullanan araştırmacıların verilerinden örnekler ve içerik analizine dayanarak ulaştıkları yorumlarla genel bir bakış açısı sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Görsel Sanatlar Eğitimi, Nitel Araştırma, Portfolyo

Abstract

In recent years, there has been an increasing use of qualitative designs in social sciences. Visual art teaching is also being affected from this approach that focuses on qualitative and subjective aspects of artistic learning. The purpose of this study is to exemplify the importance of portfolio documents for qualitative researchers within the framework of transformation in visual arts education methodology. In this context, portfolios which are used as an assessment tool in education of arts have been evaluated as documents that provide data for qualitative researches. Moreover, depending on researchers' comments that are obtained from sample and content analysis, it is tried to provide a general point of view. These researchers have used portfolios to gather qualitative data.

Keywords: Visual art education, qualitative research, portfolio

Summary

Education of visual arts is different from other fields in social and educational sciences. This education consists of process and products that arises after this process. The process and the product are closely related with the person's inner world, working environment, and the historical, social, cultural, and politic structure of the environment (Kırıçoğlu, 2009: p. 154). Therefore, individual and interpretive characteristics of art make researchers look from different perspectives. This situation makes it difficult to associate fields of arts with quantitative studies. In quantitative studies, the role of the researcher, the relationship between subject, strategies and the nature of the data are all different (Kırıçoğlu, 2009: p. 157) because these studies base on logic (rationale) and generalization. Thereby, they are much prone to make the education aspect of art education predominant. Solely, basic learning area or research area is art.

It is an undeniable fact that many dimensions for artistic learning are not suitable for

* Yrd. Doç. Dr. Nuray MAMUR, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-iş Eğitimi ABD. e-mail:nmamur@pau.edu.tr

qualitative research techniques. For this reason, needs for the new studies in the education of visual arts directed researches towards qualitative researches that become widespread in social and educational studies. Thus, in this study it is purposed to exemplify the importance of portfolio documents for qualitative researches with the frame of conversion in methodology in visual arts pedagogy area. In this regard, portfolios that are used for the purpose of assessment and evaluation in education are assessed as the documents submit the data to the qualitative researches. In the study, it is concentrated on relevant literature within descriptive scanning method. Under the title of the situation of qualitative research methods in visual arts education and the use of portfolio in qualitative researches, it is tried to draw a picture to the visual arts teachers and researchers on the basis of content analysis of various researches.

Qualitative research can be defined as a research type that uses qualitative data collecting methods like observation, interview, and document analysis methods and follows a qualitative, realistic and holistic process that states perceptions and events in a natural context (Yıldırım and Şimşek 2005, p. 39). In that kind of studies there is an access to the findings without any quantification (Strauss & Corbin, 1990). Studied subject, is described and, interpreted in detail. The purpose of the study is to understand the perspectives of people (Akgül, 2004: p. 138). Hence, according to Özsoy (2001); while quantitative researches are preferred to explain artistic experience in a more effective and scant way with the priority of statistical comments and universal laws, qualitative researches are used to investigate the unattainable and absolute aspects of the aesthetic, individual, social and politic extents of artistic experience. Because in qualitative researches it is important to get deep and rich data in order to uncover the researcher's perspectives. Therefore, in qualitative studies, data collection tools mostly give importance to environment, process, and perceptions. Portfolios are accepted as important resources in qualitative studies that are related to art education.

In recent years, researchers suggest using portfolios as an assessment and evaluation tool in visual arts classes of secondary education. Studies have revealed that (Blaikie et. al. 2004; Dobbs 1998; Eca 2005; Mamur 2009; Walker 1998) portfolio documents help creativity, and creativity process of mystery. There are some portfolio documents that show student's experience gained by art. Portfolios show the types of variants that student has associated them in social, cultural, intellectual and sensual contexts. Dobbs (1998) states that it is possible to find more information in portfolios more than performance records and art products. Because portfolios can reflect the problems and solutions related to art history, art criticism and aesthetic.

Researches show that (Demir, 2009; Lindström, 2006; Mamur, 2009) portfolios provide important data in all areas of visual arts education in terms of the interpreting artistic learning process. This situation can contribute to teachers, students, and researchers in improving the quality of arts education. In this study, portfolio data is presented within the purpose of exemplifying the quality of artistic learning. Main purpose of the study is to provide new opportunities for teachers in practical sense; and for researchers in academic sense. Thus, in the field of art education in Turkey, this study will be an example for researchers and will contribute to the proliferation of experimental methods in art education. For instance, in a study executed by Eca (2005) about the use of portfolio in art courses, it is emphasized that portfolios can procure the data to the teachers for tracing and improving student's creative process. In the same way, while Castiglione (1996) assess portfolios as reflecting creative process, Walker (1998) assess them as the documents that the problem solving process of the student is followed. On the other side, in recent years, both the books published guide in conducting qualitative research and researchers studying portfolios accept among the alternative measurement-evaluation techniques. The use of portfolios in art education researches can be indicated among significant developments.

Giriş

Görsel sanatlar alanında bilimsel araştırmaların özellikle son 15 yılda bir artışına tanık olunmaktadır. Bu artışın üniversitelerin sosyal bilimler ve eğitim bilimleri enstitülerinde açılan resim-iş öğretmenliği yüksek lisans ve doktora programlarının yaygınlaşması ile gerçekleştiği söylenebilir. Bu durum bilimsel araştırmaların günden güne önem kazandığı ve her alanda olduğu gibi görsel sanatlar eğitimi alanında da gerçek bilgiye ulaşma açısından oldukça sevindiricidir. Fakat yapılan bu araştırmalar, sanat öğretiminin niteliğini incelemeye ne kadar yönelmekte ya da araştırmalarda daha farklı sonuçlar elde etmeye yönelik farklı yöntemler tercih edilmekte midir?

Özsoy (2001a)'a göre Türkiye'de sanat eğitimine yönelik çalışmalar sanat alanı eğitiminden çok, alan ağırlıklıdır. Diğer bir ifadeyle plastik sanatların sorunlarına yöneliktir ya da sanat tarihi, estetik ağırlıklıdır. Yine Özsoy (2005)'a göre özellikle ilk ve ortaöğretim görsel sanatlar eğitimi alanında yapılan araştırmalar son derece sınırlıdır. Kırısoğlu(2009)'na göre ise Türkiye'de sanat eğitimi alanında yapılan çalışmalar daha çok kuramsal alanlarda yapılmaktadır. Özellikle sanat eğitiminin önemi, amaçları, çeşitli öğretim kurumlarındaki durumu, konumu, ailelerin ve okul yöneticilerinin sanat eğitimine yaklaşımları, sanat eğitimi tarihi gibi konular ve bunların sayısal ifadesi tercih edilmektedir. Nitekim Şen (2005), Türkiye'de sanat eğitimi alanında yapılan bilimsel çalışmaları incelemiş ve bu çalışmaların çoğunda literatür tarama yönteminin kullanıldığını tespit etmiştir. Yine sanat eğitimi alanında ikinci tercih edilen yöntemin betimsel (survey), en az kullanılan yöntemin ise deneysel yöntem olduğu belirlenmiştir. Altınkurt ise (2007) sanat eğitimi alanında gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin % 34'ünde araştırma modelinin bile belirtilmediğini ortaya koymuştur. Bu durum Türkiye'de sanat eğitimi ile ilgili araştırmaların genel görünümünü ortaya koymakta ve sanat eğitimi araştırmalarının çeşitlendirilmediğini göstermektedir. Araştırmacıların araştırma problemini belirlemede elbette ki sanatı nicel bağlama yerleştirememenin verdiği etki baskındır. Fakat şu da bir gerçektir ki, sanatın doğasına ve sanat öğretiminin niteliğine uygun araştırma yöntemlerinin varlığı bu alanda yapılacak çalışmaları çeşitlendirebilecektir.

Sanat eğitimi, düşünme şeklindeki ve uygulama sürecindeki farklılıklara rağmen bilimsel çalışmaların, araştırmaların dışında kalan bir alan değildir (Şen, 2005: 344). Hatta Gökaydın (1998)'a göre çalışma biçimleri, süreçleri ve karakterleri bakımından bilimsel araştırmanın paralelindedir.

Bilimsel araştırmaların temelinde her şeyden önce doğru bilgiye ulaşma eğilimi vardır. Doğru ve genellenebilir bilgilere nicel araştırmalar yoluyla ulaşılabilir. Fakat görsel sanatlar eğitimi öznel deneyimler üzerine kurulur. Çünkü yaratıcı ve estetik düşüncenin ifadesi kişilere, zamana ve mekâna göre farklılık göstermektedir. Sanatta her olgu, her eylem ayrı kişilerde, ayrı ortamlarda, ayrı tepkilerle ortaya çıkmaktadır (Kırısoğlu, 2009: 154). Dolayısıyla bu durum bazı araştırmalarda ölçülebilirliği ya da sayısallaştırmayı (nicelleştirmeyi) güçleştirmektedir. Fakat son yıllarda sosyal bilimler alanında nitel araştırma olgusu gitgide yaygınlaşmış ve özellikle son yıllarda Türkiye'de sanat eğitimindeki araştırmalara yansımıştır. Fakat nitel araştırma tekniklerinin, nicel tekniklere alternatif olarak yaygınlaşması basit bir teknik tercih olmayıp pozitivist paradigmadan alternatif paradigmalara doğru bir dönüşüm içinde de değerlendirilebilir (Kuş, 2007: 20). Ancak Özsoy (2005)'a göre görsel sanatlar eğitimi alanında sanatın doğasının ve öğretiminin getirdiği nitel bir ağırlık söz konusudur. Dolayısıyla yapılacak araştırmalarda nitel yöntemlerin katkısı daha fazla olmaktadır. Nitekim bu çalışmada görsel sanatlar eğitimbilim alanında metodolojideki dönüşüm çerçevesinde nitel araştırmalar için portfolyo dokümanlarının önemini örneklandırmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda eğitimde ölçme-değerlendirme amacıyla kullanılan portfolyolar, nitel araştırmalara veri sunan dokümanlar olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada betimsel tarama yöntemi kapsamında ilgili literatür üzerine yoğunlaşmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinin görsel sanatlar eğitimindeki yeri ve nitel araştırmalarda portfolyo kullanımı başlıkları altında görsel sanatlar öğretmenlerine ve araştırmacılarına çeşitli araştırmaların içerik analizine dayanarak bir resim çizilmeye çalışılmıştır.

Nitel Araştırma Yöntemlerinin Görsel Sanatlar Eğitimindeki Yeri

Genel anlamda araştırma, bir durum ya da konu hakkında bilgi edinme sürecidir. Bu süreç araştırma problemini ya da problemlerini oluşturmakla başlamakta ve bu problemlere sistematik yöntemlerle cevap aranması, elde edilen cevapların alanın ve dolayısıyla toplumun gelişmesine katkı sağlamasıyla devam etmektedir.

Görsel sanatlar eğitimi bir süreç ve bu sürecin sonunda ortaya çıkan ürünlerden oluşmaktadır. Yani yaratıcı araştırmada süreç, sonuç kadar önem taşımaktadır. Süreç ve sonuç kişinin iç dünyası, çalışma ortamı, ortamın tarihsel, toplumsal, kültürel, politik, yapısıyla yakından ilgilidir (Kırıçoğlu, 2009: 154). Yine sanatın daha yorumsal ve daha bireysel özellikleri farklı bakış açılarından bakmayı ya da irdelemeyi zorunlu kılmaktadır. Bu durum alanı sayısal araştırmalarla ilişkilendirmeyi zorlaştırmaktadır. Nicel araştırmalarda araştırmacının rolü, konu ile ilişkisi, stratejileri ve verilerin doğası farklıdır (Kırıçoğlu, 2009: 157). Çünkü bu araştırmalar mantık ve genellemeye dayanır. Dolayısıyla sanat eğitiminin eğitim yönünü baskın kılmaya daha meyillidir. Ancak temel öğrenme alanı ya da araştırma alanı sanattır. Sanatsal öğrenmeye yönelik birçok boyutun nicel araştırma yöntemlerine uygun düşmeyeceği ise yadsınamaz bir gerçektir. Bu nedenle görsel sanatlar eğitimindeki araştırma gereksinimi sanat eğitimcilerini son yıllarda sosyal ve eğitim araştırmalarında yaygınlık kazanmaya başlayan nitel araştırmalara yöneltmiştir.

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 39). Bu araştırmalarda herhangi bir nicelleştirme olmaksızın bulgulara ulaşma söz konusudur (Strauss ve Corbin, 1990). Çalışılan konu, derinlemesine betimlenmekte, yorumlanmakta ve çalışmada kişilerin bakış açılarını anlama amaçlanmaktadır (Akgül, 2004: 138). Nitekim Bresler (1994) nitel araştırmanın amacının gerçeği keşfetmek olmadığını, bunun olanaksız olduğunu belirtmektedir. Ona göre deneyimlerin açıkça yansıtıldığı farklı yorumlar üzerine odaklanma düşüncenin daha fazla gelişmesine yardım edebilir. Eisner'a (1998) göre ise nitel araştırma, deneyimlerimizin en belirgin karakteristiği olan nitelikleri araştırmayı kapsamaktadır.

Aslında nitel araştırmanın kapsamlı bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Çünkü birçok kavramı içinde barındırmakta ve bu kavramlar değişik disiplinlerle ilişkilendirilmektedir. Fakat nitel araştırmaların temel özellikleri açısından incelendiğinde araştırma yönteminin görsel sanatlar öğretimine oldukça yakın olduğu görülür. Çünkü nitel araştırmalarda araştırmacı görülmesi gerekeni görmek, ipuçlarını yakalamak için kendisini ortamın bir parçası olarak sunar ve durumun bir parçası olur (Eisner, 1998). Amaç bütüne ulaşmak için, parçalara ve ayrıntıya yoğunlaşmaktır. Çünkü küçük parçalar genel söylemi oluşturmada önemli rol oynar (Kırıçoğlu, 2009). Burada algıların ortaya konması önemlidir. Araştırmaya dâhil edilen bireyler önemli veri kaynakları olarak kabul edilir ve onların vereceği yanıtlar daha önceden elde edilen, oluşturulan sorularla sınırlandırılmaz. Bunun yerine açık, esnek bir tutum izlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Nitekim bu esnek tutumdan kaynaklı araştırma süreci içerisinde araştırmanın yönü değişebilir, yeni problemler ortaya çıkabilir ve yeni yöntemlere başvurulması gerekebilir (Maxwell, 1996). Çünkü sosyal olayların karmaşık yapısının önceden tahmin edilmesi güçtür. Dolayısıyla nitel araştırmalarda araştırmanın başında oluşturulan kavramsal ve yönetsel yapı süreç içerisinde değişikliğe uğrayabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Nitel araştırmalarda doğruluğu ve yanlışlığı test etmek üzere önceden belirlenmiş bir kuram ya da denence yoktur. Aksine araştırmacının topladığı tanımlayıcı ve ayrıntılı verilerden yola çıkarak bir kuram oluşturma çabası söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırmacı verileri çözümlerken tümevarımcı bir yöntem izler. Bu yöntemde kullanılan gözlem ve görüşme, toplumsal olguların göreliliği ve hareketliliğini bir anlık olsa da yakalamayı hedefler (Özsoy, 2001b).

Sanatsal çözümlemede kişiye, kültüre, topluma ilişkin bilgi ve görüş önemlidir. Dolayısıyla sanat yapma hem sanatı yapan hem de araştıran için başlı başına nitel bir araştırmadır

GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNDE NİTEL ARAŞTIRMALAR 5

İÇİN BİR DOKÜMAN: PORTFOLYO

(Kırışoğlu, 2009: 157). Eisner (2001)'a göre nitel araştırmaların uygulama ve ürünleri ile sanatta kullanılan uygulamalar arasında ortak çok Şey vardır. Nitel araştırmalar incelikli ayrıntıları ve nitelikleri temel alarak, olanı anlamak yerine onu göstermeye ve bir anlamda duyguyu iletmeye odaklanmaktadır.

Nitel araştırmalar standardize edilmiş veri toplama araçları çerçevesinde yapılandırılır ve verilerin sayısal göstergelere indirgenmesi söz konusudur. Özsoy (2001b)'a göre bu araştırmalar sanatsal deneyimin, istatistiksel yorumlar ve evrensel yasalar önceliğiyle daha etkili ve sınırlı bir yolla açıklanması için yeğlenir. Bunun aksine nitel yöntem sanatsal deneyimin estetiksel, kişisel, toplumsal ve politik boyutlarının erişilemez yönlerini araştırmak için kullanır. Çünkü nitel araştırmalarda araştırmacının farklı bakış açılarını ortaya çıkarmaya yönelik derin ve zengin veriye ulaşması önem taşır. Bu çerçevede çoğunlukla nitel araştırmalarda veri toplama araçları çevre, süreç ve algıları belirlemeye yöneliktir.

Görsel Sanatlar Eğitiminde Nitel Araştırma Desenlerinin Kullanımı

Nitel araştırma deseni, araştırmanın yaklaşımını belirleyen ve çeşitli aşamalarının bu yaklaşım çerçevesinde tutarlı olmasına rehberlik eden bir strateji olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 69).

Görsel sanatlar eğitiminde kullanılan nitel araştırma desenleri sosyal bilimlerin diğer alanlarında kullanılan nitel araştırma modelleri ile hemen hemen aynıdır. Bunlar; etnografik yöntem, olgubilim, durum çalışması, kuram oluşturma, eylem araştırması gibi desenlerdir. Bunlara ek olarak eğitsel eleştiri, göstergebilim ve bir araştırma modeli olarak sanat uygulaması gibi modeller sanat eğitimi araştırma modelleri arasında önerilmektedir (Eisner, 1998; Kırışoğlu, 2009; Sullivan, 2005; Özsoy, 2001b).

Nitel araştırma desenlerinin sanat ve sanat eğitimi alanına uygunluğunu gösterebilmek için açıklamakta yarar vardır.

Etnografik yöntem (etnografi/ethnography); Antropoloji geleneğini yansıtan etnografya (kültür analizi) bireysel algı ve davranışın olduğu kadar toplumsal davranış, yapı, işleyiş, değerler, normlar gibi kültürel öğelerin tanımı ve analizi üzerine odaklanır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 70). Bireylerin ya da toplumların inanç, değer, bilgi ve davranış biçimlerini okuyucu için canlandırmayı amaçlar (Bresler 1994). Örneğin; Sacca (2003) "Sanat, Yerel Sesler ve Politik Kriz: Kanehsatake de Kültürün Yaratılması ve Sanat Eğitimi" konulu araştırmasında bilgiyi kültür ortamı içinde ve kültürü oluşturan kişilerin bakış açılarından hareketle araştırmıştır (Akt: Kırışoğlu, 2009).

Olgubilim (fenomenoloji/phenomenology); gözlemlenebilir olguları, gerçekleri ya da olayları açıklayan ve betimleyen bir yaklaşımdır (Diket, 1995). Burada bilinen fakat açıklamada bulunurken bilimsel bulgulara dayalı olarak net söylemler üretilemeyen olguları derinlemesine inceleme fırsatı ve zengin söylemler oluşturarak yorumlamalarda bulunma olanağı söz konusudur (Yaman, 2010). Diket (1995)'e göre olgu bilim bir deneyim çalışmasıdır. Deneyim çalışması olduğu içinde sanat alanında tercih edilebilecek bir yaklaşımdır. Çünkü sanat eğitiminde kişi sanat uygulamaları yaparken ve sanat üzerine konuşurken sanatsal bir deneyim kazanmaktadır.

Eylem araştırması (action research); araştırmacının kendi tecrübelerini içine alan bir araştırma modelidir (Wanda, 1997). Eylem araştırması alanyazında çok farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. Karşılaşılan tüm tanımlarda, eylem araştırmasının amacının "sınıf, program ya da tüm okuldaki mevcut durumun değişimi ya da gelişimini sağlamak" olduğu konusunda bileşilmektedir. Bogdan ve Biklen (2003) eylem araştırmasını "sosyal değişimi sağlamak amacıyla sistematik olarak bilgi toplama süreci" olarak tanımlamakta ve eylem araştırmasını "katılımcı eylem araştırması" ve "politik eylem araştırması" olarak ikiye ayırmaktadır. Katılımcı eylem araştırmasını, bir kurum ya da program içerisinde çalışan katılımcıların beraberce, değişim uygulaması için önerilerde bulunmak amacıyla bir araştırma tasarlamak ve uygulamak olarak; politik eylem araştırmasını ise kişilerin sosyal değişimi sağlamak amacıyla yapılan araştırmalar olarak görmektedirler. Kuzu (2005)'ya göre birinci türde katılımcılar değişimi sağlamak için öneriler elde etmeyi, ikincisinde

ise araştırmacı doğrudan değişimi sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmalarda genellikle eğitim uygulamaları için geliştirilen eğitim teorilerinin pratiğe geçirildiğinde ortaya çıkan sınıf ortamı deneyimleri araştırılmaktadır (Gökay, 2004: 131). Bu yönüyle eylem araştırması katılma, yansıtma ve geliştirme süreçlerinin üretken bir biçimde işe koşulduğu bir araştırma yaklaşımıdır (Yıldırım ve şimşek, 2005). Örneğin Mamur (2009) “Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi atölye derslerinde resim bölümü öğrencilerin sanatsal yeterliliğini ölçme ve değerlendirmede portfolyo değerlendirme tekniğinin uygulanabilirliği ile öğrenme sürecine katkılarını eylem araştırması yöntemi ile araştırmıştır. Araştırma sonunda portfolyo değerlendirmelerinin öğrenme sürecini desteklediği ve öğrencinin üretimsel, eleştirel, kültürel ve estetik anlamda sınıf ödevlerinde neler yapabileceği yönünde örnekler sunduğu sonucuna varılmıştır.

Örnek araştırmada da görüldüğu gibi eylem araştırmasının eğitimde kullanılmasının amacı, öğretmenlerin sınıflarında daha iyi bir eğitimin nasıl verileceğine yönelik kendi araştırma ve tecrübe edinme çalışmalarını, kendilerinin yönlendirmesi ve uygulamaya geçirmesi söz konusudur. Dolayısıyla bu yöntem okul öncesinden üniversiteye kadar her eğitim kurumunda öğretmen, öğrenci, sanat öğretiminin farklı boyutları bağlamında kullanılabilir. Nitekim eylem araştırması çalışmalarının özellikle sanat eğitimindeki uygulamalarının son yıllarda yaygınlaşmasına paralel olarak bu tür sanat eğitimi araştırmalarının (deneyimlerinin) yayınlanabildiği özel amaçlı uluslararası dergiler (School Arts, Arts and Activities vb.) oluşturulmuştur (Gökay, 2004).

Durum çalışması (case study); bir sınıf, bir mahalle, bir örgüt gibi doğal bir evre içinde gerçekleştirilir ve çalışmaya konu olan ortam veya olayların bütüncül bir yorumunu hedefler (Yıldırım ve şimşek 2005, 77). Burada amaç, birimin bağlı olduğu daha geniş bir topluluk hakkında fikir sahibi olmaktır (Kırışoğlu 2009). Örneğin; Gezer (2006)’in “İlköğretim 2. Kademedede Sanat Eğitiminde Sınıf Yönetimine ilişkin Bir Durum Çalışması” ve Atatüre (2001)’nin “İlköğretim Resim-iş Eğitiminde Karşılaştırmalı Bir Durum Çalışması” bu araştırma deseni için örnek gösterilebilir.

Kuram oluşturma (grounded theory); Bir olay ya da olguya ilişkin kuram geliştirme söz konusudur. Bu desende sistematik karşılaştırmalı veri analizi yoluyla süreci açıklayan kavramları ve aşamaları ortaya çıkarmak hedeflenir (Yıldırım ve şimşek, 2005: 76).

Eğitsel eleştiri; görsel sanatlar eğitiminde öğretmen ve öğrenci arasında geçen ve öğritimi anlamlı bir öğrenmeye dönüştürmesi beklenen sürecin araştırılmasıdır (Kırışoğlu, 2009: 164). Sanat öğretiminin niteliğinin araştırılmasına yönelik bir yöntem olan eğitsel eleştiri, bir ders saati süresinde sanat dersinin her günkü durumu içinde tanımlanması, özömlenmesi, yorumlanması ve yargılanması sürecidir (Özsoy, 2001b: 42).

Bu model, 1975 yılında Eisner tarafından geliştirilmiştir. Bu modelde yeni bir program uygulandıktan sonra, programın niteliksel sonuçları hakkında bilgi toplanması söz konusudur. Eisner program değerlendirmeyi güzel sanatlar alanındaki değerlendirmeye benzetmektedir. Nasıl bir opera, film, resim bu konuların uzmanı olan kişiler tarafından eleştiriliyorsa, eğitim programı da bu konuda geniş bilgisi olan eleştirme yeteneğine sahip kişiler tarafından benzer şekilde değerlendirilebilir (Erden, 1993). Bu anlamda eğitsel eleştiri sanata bir sorgulama modeli olarak yaklaşır (Bresler 1994). Yöntemi geliştiren Elliot Eisner bu yöntemini betimleyici, tematik ve özömsel (analitik) öğelerden oluşan estetik eleştiriye dayandırmaktadır. Değerlendirmeci tutumuyla Eisner yalnızca okul sorunlarının çıkış nedenlerini değil, aynı zamanda bu sorunların doğurduğu sonuçları da sorgulamaktadır. Sanat eğitimcisinin bu görüşleri, John Dewey’nin bir çeşit ‘duyusal farkında oluş’ sürecine ve ayrıntıların ya da niteliklerin ayrıştırılması olan ‘algının geliştirilmesi’ düşüncesine dayanmaktadır (Özsoy, 2001b).

Modelin betimleme, yorumlama ve değerlendirme olmak üzere üç temel boyutu vardır. Betimsel boyutta, eğitimin niteliği ile ilgili özellikler tanımlanır. Betimleme sırasında, yeni programın sonucunda okulda ne gibi değişiklikler olduğu, bu değişikliklerin öğrenci ve öğretmenleri nasıl etkilediği, tepkilerin neler olduğu gibi sorulara yanıt aranır. Yorumlamada, program sonucu meydana gelen olaylar göz önünde bulundurularak, bu olayların olası bazı

GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNDE NİTEL ARAŞTIRMALAR 7

İÇİN BİR DOKÜMAN: PORTFOLYO

sonuçları tahmin edilir ve yorumlanır. Değerlendirme boyutunda ise, betimleme ve yorumlama sonuçlarına dayalı olarak programın değeri hakkında yargıda bulunulur (Erden, 1993). Örneğin Arslan (2001)'in "Ankara ili Çankaya İlçesinde Bulunan İki Ortaöğretim Kurumunun Sanat Eğitimi Eğitsel Eleştirisi" ile Özsoy'un (2005) "Lisansüstü Görsel Sanatlar Eğitiminde Bir Nitel Araştırma Yöntemi Uygulaması" bu desen için örnek gösterilebilir.

Göstergebilim; tüm kültür görüngülerinin birer gösterge dizgesi olduğu varsayımından hareket eder ve dizgelerin içerdikleri anlamı ortaya çıkarmaya çalışır (Topçu, 2005: 237). Değişik anlatım biçimleri arasındaki ilişkiyi sorgular. Anlam nereden gelir, nasıl bir işlevi vardır, nasıl betimlenir gibi sorular sorar ve anlam dizgesi nasıl sınıflandırılır, nasıl değerlendirilir gibi soruları açıklamaya çalışır (Kıran, 2009). Örneğin; Topçu (2005) "Kayseri'yi Anlamak: Göstergebilimsel Yaklaşımla Bir Şehrin Analizi" adlı çalışmasında geçmişin ve bugünün mimari göstergelerini şehrin yüzyıllardır biriktirdiği anlamları göstergebilimsel yaklaşımla anlamlandırmaya çalışmıştır.

Bir araştırma modeli olarak sanat uygulamaları; yaklaşımında sanat, uygulama ve araştırma biçimi olarak görülür. Sullivan (2005)'a göre sanat yapmak, pek çok ilişkileri, durumları, bakış açılarını içinde barındırır ve kendine has özelliği ile diğer öğretim alanlarından ayrılır. Bu araştırma modelinde sanat yaparken sanatçının uyguladığı ussal ve düşünsel durum, araştırma biçimi olarak önerilmektedir (Kırışoğlu, 2009: 166). Önerinin temelinde Dewey'in "Sanat bir deneyimdir" söylemi yatar. Sanat ussal, duygusal, düşsel, kuramsal, toplumsal ve kültürel bağlam içinde gelişen bir deneyimdir (Kırışoğlu, 2009). Hickman (2007) "Eğitimsel Araştırmalar İçin Bir Araç Olarak Görsel Sanatlar" adlı çalışmasında öğrencilerin yapmış olduğu sanatsal çalışmaların hem sanat alanını, hem de öğretme öğrenme sürecine ilişkin eğitimsel deneyimleri desteklediğini ifade eder. Hickman (2007) araştırmasının sonunda görsel sanat uygulamalarının eğitimsel araştırmalardaki değerini şöyle sıralar. Görsel sanat uygulamaları/ürünleri;

- Öğrenme ve öğretmenin karmaşık yönlerini gösterir.
- Hem bilişsel hem de duyuşsal olarak kişinin dikkatini çeker.
- Bütün ve parçalar arasındaki ilişkilerin görülmesine neden olur.
- Mecaz, benzetme ve ikonografi yoluyla çok katmanlı bilgi kaynağı olur.
- Sıradan algıları değiştirmek yoluyla günlük gerçekliğin daha iyi algılanmasını sağlar.

Nitel Araştırmalarda Portfolyo Dokümanları

Nitel araştırmalarda uygulama sürecinde elde edilen yazılı dokümanlar araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi edinmek için önemlidir. Fakat Yıldırım ve Şimşek'e (2005) göre hangi dokümanların önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabileceği araştırma problemi ile yakından ilişkilidir. Örneğin sanat eğitimi ile ilgili bir araştırmada ders materyalleri, öğretim programları, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları, öğrenci ders ödevleri, orijinal sanat çalışmaları, öğrenci ve öğretmen dosyaları, günlükler, süreç dosyaları, resmi belgeler, periyodik yazılı kaynaklar, film, video, fotoğraflar kullanılabilir. Ayrıca araştırmacının araştırma problemi ile bağlantılı olarak yapılandığı çeşitli veri toplama araçları (öz değerlendirme formları, gözlem kayıtları) doküman analizine konu olabilir.

Bilindiği gibi görsel sanatlar eğitiminde öğrenme süreç ve bu sürecin sonunda ortaya çıkan ürünlerle oluşmaktadır ve bu süreçte bireyin sahip olduğu bilgi ve deneyim öznelidir. Kırışoğlu (2009) bu yaratma sürecini niteliklerle ya da değerlerle düşünme ve bir ürün ortaya koyma olarak tanımlar.

Son yıllarda özellikle ilk ve ortaöğretim kurumlarında görsel sanatlar derslerinde ölçme ve değerlendirme amacıyla portfolyoların kullanılması araştırmacılar tarafından önerilmektedir. Çünkü araştırmalar göstermektedir ki (Blaikie ve diğerleri, 2004; Dobbs, 1998; Eca, 2005; Mamur, 2009; Walker, 1998) portfolyo dokümanları, yaratma sürecine daha açık bir kimlik kazandırmakta bu süreci gizemlilikten kurtarmaktadır. Öğrencinin sanat ile elde ettiği deneyimi duygusal, düşsel, düşünsel, toplumsal ve kültürel bağlamda ne tür değişkenlerle ilişkilendirdiği portfolyo dokümanlarında görülebilmektedir.

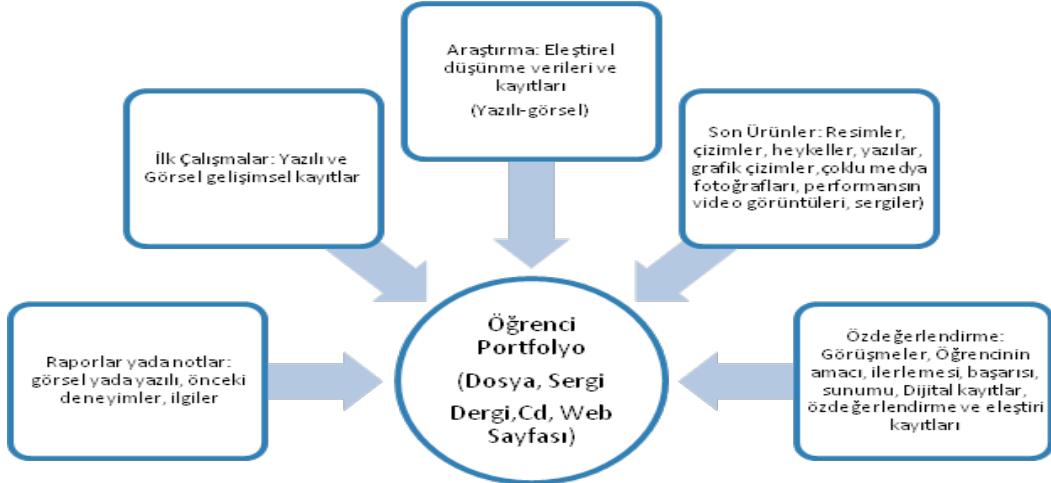
Dobbs (1998) portfolyolarda performans kayıtları ile sanatsal ürünlerden daha fazlasını bulmanın mümkün olduğunu belirtmektedir. Çünkü portfolyolar sanat tarihi, sanat eleştirisi ve estetik açıdan oluşan problemler ve bunlara bulunan çözümleri yansıtabilmektedir.

Aslında portfolyolar uzun yıllar sanatçılar tarafından çalışmalarını sunmak, sanatsal ifadelerini, yeterliklerini gösterme ve çalışmalarına destek sağlamak amacıyla kullanılmıştır (Dikici, 2004). Hatta bu konuda en ünlü portfolyoların Leonardo Da Vinci'nin kapsamlı defterleri ve Charles Darwin'in çizimleri olduğu söylenebilir.

Portfolyo kavramı Latince "portare" taşımak anlamı bir fiilden ve yine Latince kâğıtlar veya çalışmalar olarak geçen "foglio" sözlüğünün bileşiminden gelmektedir (Sharp, 2002). Portfolyonun alt kümesi olan "folyo" terimi belirli bir tarzda sıraya konmuş fotoğraf, yazı metin ve çizimlerden oluşan kâğıt kümelerini tanımlamaktadır. Yani bilginin belirli bir düzende organize edilmiş şekillerini anlatmaktadır (Dorn ve diğerleri, 2004). Portfolyoların eğitim literatüründe tanımında ise hemen hemen yukarıdaki tanımla eşleşmektedir. Portfolyo; öğrencilerin bir ya da daha çok alanda gelişimlerini yansıtan amaçlı, kronolojik öğrenci çalışmalarının biriktirilmesidir (Lustig, 1996) ya da Grace (1992)'in ifadesi ile öğrencinin öğrenme sürecinin bir kayıdır. Bu süreçte öğrenci; ne öğrendiğini, nasıl öğrendiğini, düşündüğünü, sentezlediğini, ürettiğini, nasıl yarattığını ve sosyalleşerek bunu diğerleri ile nasıl paylaştığını gösterebilmektedir. Çünkü portfolyolar temelde üç ardışık basamaktan oluşmaktadır. Bunlardan ilki düzenleme ve planlamadır. İkincisi koleksiyon yapma yani öğrencilerin gelişim dosyasını oluşturmak için materyalleri toplama sürecidir. Üçüncü aşama ise yansıtmadır. Bu aşama, portfolyoları sıradan dosyalardan ayıran en önemli aşamadır. Çünkü bu aşamada öğrencilerden yansıtıcı ve açıklayıcı yazılı verilerle sanatsal çalışmalarına dair düşüncelerini almak hedeflenir (Blaikie ve diğerleri, 2004). Öğrencilerin yaptıkları çalışmaları neden seçtiklerinin, diğer çalışmaları ile karşılaştırdıklarında nasıl sonuca vardıklarının yanıtlarını içerir. Bu aşamada öğrencilerin öğrenme süreçleri üzerine olan bilişsel yansımalarının, anahtar bilgi ve becerilerin gelişimlerinin izlenmesi mümkün olabilmektedir. Bu bölümde öğrenci, yaptığı çalışmaların bir ölçüde muhakemesini yapmak amacı ile kendi ile ilgili görüşlerini yansıtır. Bu yüzden "Neden bu çalışmayı seçtim?", "Neleri iyi yaptım?", "Buradaki amaçlarım neydi?", "Hangi alanda zayıftım?", "Bunun daha da gelişmesini nasıl sağlarım?" gibi sorulara yanıt arayabilir (Bahar ve diğerleri, 2006). Bu özellik portfolyoları nitel araştırmalar için veri kaynağı durumuna getirmektedir.

Portfolyoların önemli bir özelliği de esnek bir yapıya sahip olmasıdır. Çünkü portfolyo oluşturmada tek bir yol yoktur. Portfolyolar araştırmacının problemine açıklık kazandıracak ya da düşünülmesi gereken konuyu yansıtacak şekilde yapılandırılabilir. Nitekim Dobbs (1998) portfolyolarda a) tarihsel, eleştirel ve estetiksel disiplinlerin belirtildiği yazılı materyaller, b) öğrencinin kendi çalışmasını değerlendirmesi, c) çalışmalar hakkında tartışan öğrencilerin görselleri ve değerlendirmeleri bulunabileceğini söyler. Lorie Cook (2001) portfolyoların içerdiği çok yönlü bilgilerin kanıt oluşturması açısından oldukça gerçekçi olduğunu belirtir. Öğrenciler portfolyolarını oluştururken konuyu araştırır, plan yapar, detaylı incelemelerde bulunur, birikimlerini sunar ve çalışmalarını değerlendirirler (Lindström, 2006). Aslında bu süreç sanatsal yaratma süreci ile de paralellik gösterir. Çünkü sanatsal yaratma süreci içinde sanatçı sürekli araştırır, olasılıkları dener, sonuçta sorunun çözümü olarak bir eser ortaya koyar (Kırışoğlu, 2009). Bu araştırmacı ve yaratıcı süreçteki karalamalar, bitirilmiş çözümler, görsel düzenlemede yaşanan endişelerin kaydedildiği yazılar, öğrencinin süreçte yaşadığı güçlüklerin üstesinden gelmek için yaratıcılığını ve zekâsını kullanarak neler başardığı açıkça görülebilir (Castiglione, 1996).

Eca (2005) sanatsal yaratma sürecini ortaya koyacak portfolyo içeriğini Şekil 1'de görselleştirmiştir.

Şekil 1: Portfolyo İçeriği

Görüldüğü gibi portfolyolar sanatsal yaratma sürecine ait bilginin sistematik olarak toplanıp düzenlenmesi için oldukça pratik bir yaklaşımdır.

Portfolyolar yoluyla sürece ve algılara dair veri elde etmek mümkündür. Aşağıda portfolyo kayıtlarının sanat eğitimi araştırmaları için birer doküman olarak sunduğu verilerden ve araştırmacının bu verilere yüklendiği anlamlardan örnekler sunulmuştur.

Lindström (2006) "Yaratıcılık Nedir? Ölçülebilir mi? Öğretilir mi?" adlı çalışmasını portfolyo temelli yapılandırmıştır. Öğrenci portfolyolarına birer doküman olarak içerik analizi yapılmıştır. Öğrencilerin yaratıcı deneyimlerine dair elde ettiği bulgulardan bazıları aşağıda özetlenmiştir.

"Evdeki aile albümümde büyükannem oturma odasındaki koltukta oturuyor ve fotoğraf bütün odayı gösteriyor. Fakat ben sadece büyükannem ve ben olayım istedim bu yüzden resim için açık hava ortamı kullandım. (1)

"Bence bu resimde görünenden fazlası var. Büyükannemin bedeninin beni nasıl kuckladığını görüyorsunuz, kuvvetini, sıcaklığını, ilgisini. Bu etkiyi pastel renkler sayesinde gerçekleştirdim, karıştırıp yumuşatabildim yada vurgulamak istediğim yeri sert bıraktım"(2)

"Giacormetti'nin "Yürüyen Adam" çalışmasındaki yöntemi sevdim; sert bir bronz heykeldir. Bende aynı sertliği yaratmaya çalıştım. Ailenizle ilişkileriniz çok iyi olsa da yine de tartışmalar yaşanır. İlişkinizde sert sınırlarda vardır. Bu yüzden sertlik özelliğini bıraktım. Çünkü her şeyi yumuşatmak gerçekçi değildir."(3)

Lindström (2006) elde ettiği veriyi yaratıcı aktivitelerle gerçekleşen öğrenmeye örnek olarak nitelendirmiştir. İlk veriyi öğrencinin niyeti aktarması, ikinci veriyi materyalin kullanıma yönelik çözüm arama ve son veriyi yaratıcı deneyimde örnekleri kullanma yeteneği ve kendini değerlendirme yeteneği olarak analiz etmiştir. Örneğin araştırmacı son iki veriyle ilgili şöyle bir yoruma ulaşmıştır.

"Yaratıcı insanlar genellikle farklı görüşleri uyarlayabilme yeteneğine sahiptirler. Kendi çalışmalarına baktıklarında tekniğe, görselliğe, ana fikre ve daha başka noktalara odaklanabilirler. Kendilerince bir standartlar listesi oluşturabilirler. Listeler yaratıcılık sürecinin izlenmesini kolaylaştırır. Bunun yanında, bir eseri değerlendirirken kullanılması gereken kelimeleri de öğrenmeye çalışırlar; böylece sadece "iyi" veya "kötü" kelimelerini kullanmazlar. Daha nitelikli değerlendirmeler yaparlar."

"Kişisel değerlendirme kapasitesi doğuştan olan bir şey değildir; öğrenciler bu özelliği geliştirip kendilerine göre sadeleştirebilirler. Bireysel çalışmasını değerlendirebilen bir öğrenci kendi portfolyosuna göz atıp içerik, tema, kullanılan materyalle, teknikler, renk, şekil, ve kompozisyon üzerine yorumlar yapıp kendini değerlendirebilir. Çalışmanın başarılı bölümlerini

veya eksik kalmış yerlerini belirtebilir ve fikirlerinin sebeplerini de açıklayabilir. Bununla birlikte çalışma sürecindeki kullandığı özel yöntemleri neden tercih ettiğini de açıklayabilir. (Örneğin; neden o rengi veya o düzenlemeyi seçtiğini söyleyebilirler) Tercihlerinin resimlerini nasıl etkilediğini ve bu çalışmayla edindiği tecrübelerden daha sonraki çalışmalarda nasıl faydalanacağını söyleyebilir.”

Mamur (2009) “AGSL Resim Bölümü Öğrencilerinin Sanatsal Yeterliliğini Ölçme ve Değerlendirmede Portfolyonun Rolü” adlı çalışmasında portfolyoların sanatsal öğrenmeyi ölçme ve değerlendirmede katkısını incelemiştir. Yapılan içerik analizi sonucunda elde edilen bulgulardan bazıları şöyle özetlenebilir.

“Biberin dümdüz bir şekli yoktur. Yüzeyinde ezikler vardır. Bende bu ezikliği vermek için gölgeler kullandım. Koyu renkler kullandım. Objeme gelen ışığı ise kırmızı kullanarak gösterdim” (1)

“Noktalama tekniğinde cismi daha iyi incelemeyi öğrendim. Yaptığım çalışma bir sarımsak etüdüydü. Sarımsağın kabuğunun inceliğini ve karakterini öğrendiğimi düşünüyorum” (2)

“Resimde deniz kenarında çığlık atan bir sima görüyorum. Arkasından gelen iki kişi var. Fırça darbeleri sanki, hızla geçen zaman gibi. Sanki bir felakete etraf karışmış ve felakete bağırıma gereksinim duymuş. Belli ki olayı gören bir kişi” (3)

“Sanatçının kullandığı renk ve biçimler belki de onun iç dünyasını yansıtmaktadır ya da figürlerin. Hem saflık hem de karamsar duygular. Bu resmin izleyiciden tepki aldığını düşünmüyorum. Çünkü anlatmak istenen, görülmek istenen bir şekilde rahatlıkla anlatılmıştır” (4)

“Linolü (muşambayı) oyarken hep aynı oyma bıçağı kullanınca aynı çizgi değerleri oluşuyordu. Bu nedenle hep aynı oyma bıçağını kullanmamaya çalıştım Çünkü hep aynı çizgi kalınlığının oluşmasını istemedim. Bu çalışmada tersten düşünmek gerekiyordu. En açık renkten en koyu renge gidildiği için ışıklı yerleri çok oymam gerekti ki açık tonları resimde gösterebileyim. Işıktaki benim çalışmam en önemli öğeydi” (5)

Araştırmacı 1 ve 2 no’lu verileri görsel nitelikleri çözümleme, 3 ve 4 no’lu verileri görsel nitelikleri yorumlama; kavramlar ve değerler üzerine düşünme ve son veriyi (5) de görsel alanda problem çözüme olarak kodlamıştır. Araştırmacının veriler doğrultusunda ulaştığı sonuç şöyle özetlenebilir.

“Değerlendirme tekniğine yönelik yapılan bu çalışmada öğrencinin görsel bir niteliğe ne kadar odaklandığı, sanat eserinde ya da kendi sanat çalışmasındaki düzenlemeye dair farkındalığı, kavramlar ve değerler üzerine ne kadar düşündüğü, sanat çalışmasında anlatımı kuvvetlendirmek için ne tür yollar izlediği, görsel düzenlemede yaşadığı endişe, tekniğin imkânlarını kullanabilmeye dair beceriler ile sanattaki yeni oluşumlara karşı tutumlarını izleme olanağı elde edilmiştir. Öğrencilerin sanata dair başarısını geniş bir yelpazede gösteren portfolyo değerlendirme tekniğinin zamanla okul kültüründe ve eğitim kültüründe öneminin artacağı ortadadır”

Demir (2009) “Görsel Sanatlar Dersinde Sanat Eleştirisi Yönteminin Üç Boyutlu Çalışmalarda Öğrencilerin Öğrenme Süreçlerine Etkisi (8. Sınıf Örneği)” adlı çalışmasında nitel veri toplamak amacıyla portfolyo dokümanlarından yararlanmıştır. Öğrencilerin portfolyolarında yer alan ifadelerden bazıları şöyledir.

“...Çocukları çok seven..çocuklarla oyun oynayan... ama herhalde benim düşündüğüm gibi düşünmezlerdi. Benim yaptığımda çocukları seviyormuş gibi gözükene ama kötü biri çıkartmaya çalıştım. Gizliden kötü aslında. Sevimli biri gibi görünüyor ama kollarındaki deliklerle çocukları yutan biri...”(1)

“...Suyu simgeliyor. Eteklerindeki üçgenlerin arasında su var. Kıtık olmasın diye bir tanrıça. Su tanrıçası gibi bir şey. Bence dünya susuzluk çekebilir bu tanrıçada buna engel olacak diye düşündüm. Yani benim içi anlamı bu...”(2)

GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNDE NİTEL ARAŞTIRMALAR 11

İÇİN BİR DOKÜMAN: PORTFOLYO

“...Bence soyut bir kavram.çünkü yani tanrıça gerçek değil..elle tutulan biçimler olduğu için de somuttur...” (3)

“...Bildiğimiz şeyler var. Soyut bir şekil ben fark etmedim. Yani hep anlayacağımız ve tanıyacağımız şeyler...”(4)

“...Tanrıça da bütün olarak organik ancak organik şekilleri direk kullanmadım. Geometrik şekillerden hareket etmişim...” (5)

Araştırmacı 1 ve 2 no'lu verileri simgeye anlam yükleme, 3 ve 4 no'lu verileri görüş geliştirme ve son veriyi (5) de öğrenme belirtisi olarak kodlamıştır. Demir (2009) elde ettiği veriler doğrultusunda şu yoruma ulaşmıştır.

“Öğrencilerin ifadelerinden de (1-2) anlaşılacağı gibi yaptıkları üç boyutlu çalışmalar da çeşitli simgeler kullanmışlar ve bu simgelere özgün anlamlar katmışlardır. Yaptıkları uygulamalar hem özgün hem de son derece yaratıcı fikirler taşıyan uygulamalardır. Bunu hem öğrencilerin uygulamalarından hem de yaptıkları öz ve akran eleştirisi görüşmelerinden çıkan ifadelerinden anlamak mümkündür.”

“Öğrencilerin gerek arkadaşlarının gerekse kendi üç boyutlu çalışmalarının biçimsel özellikleri ve anlamları üzerine görüş geliştirmeleri (3-4) ve bu görüşlerini ifade edebilmeleri olumlu bir kazanım olarak görülmektedir.”

“Öğrenciler (5) üç boyutlu uygulamaları öncesindeki öğretim aşamasındaki bilgileri aradan geçen üç haftaya rağmen hâlâ ifade etmekte ve öğrenme belirtisi göstermektedirler. İnceleme ve sorgulama yoluyla öğrencilerin algısal birikimlerinin, bellekte kalıcılığa etkisinin olduğu anlaşılmaktadır.”

Görüldüğü gibi portfolyo kayıtları görsel sanatlar eğitiminin bütün alanlarında ve her düzeyinde sanatsal öğrenme sürecinin çözümlenmesi ve yorumlanması için önemli veriler sunmaktadır. Bu durum gerek öğretmen ve öğrenciler için, gerekse araştırmacılar için sanat eğitiminin niteliğinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Nitekim portfolyoların görsel sanatlar alanında yapılacak çalışmalara katkıları şöyle sıralanabilir. Portfolyo dokümanları yoluyla;

- Sanat kavramları, sanat gerçekleri, sanatla ilgili yöntem, teori ve teknikler ile bunlara dair kurallar ve eğilimlere yönelik bilgi edinilebilir.
- Öğrencinin algılamadan başlayıp ürünün oluşumuna kadar elde ettiği tüm bilişsel, duyuşsal ve devinışsel süreç izlenebilir.
- Öğrencilerin sanat biçimlerine karşı tutumu ve daha yenileri için hazır olup olmama durumu belirlenebilir.
- Öğrencilerin görsel bir niteliğe ne kadar odaklandığı, elde ettiği deneyim üzerine ne kadar düşündüğü ve sanat eserlerindeki düzenlemeye dair ne kadar farkındalık gösterdiği izlenebilir.
- Uygulanan sanat programının öğrencinin üzerinde ne tür etkiler bıraktığı anlaşılabilir.

Portfolyo dokümanlarının incelenmesi hem sınıflarında ölçme ve değerlendirme amacıyla portfolyoları kullanan pek çok görsel sanatlar öğretmenine öğretim süreçlerinde yapıcı katkılarda bulunabileceği gibi bilimsel araştırmalar için birer veri toplama aracı olarak araştırmacılara yardımcı olacağı yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi kuşkusuzdur.

Sonuç

Bu çalışmada gösterilmeye çalışıldığı üzere, son yıllarda görsel sanatlar eğitiminde araştırma gereksinimi ilgiyi daha çok nitel çalışmalara yönlendirmiştir. Eisner (2001)'a göre bu durum geleneksel araştırma modellerinin sanat ve sanat eğitimi alanında bazı problemleri karşılayamamasından kaynaklanmaktadır. Alanda nitel araştırma tekniklerinin, nicel tekniklere alternatif olarak kullanımının temelinde kuşkusuz sanatsal deneyimin, estetiksel ve toplumsal boyutlarının araştırılması yatmaktadır. Stokrocki (1991)'ye göre nitel araştırmalar özel bir durumu değişen süreçlerde farklı açılardan tanımlamayla ilgilenmektedir. Dolayısıyla sayıca az olmakla birlikte sanat alanında nitel araştırma desenlerinin kullanıldığı artık yavaş yavaş görülmektedir.

Özellikle; Bir sanat eseri analiz ve yorumlama becerilerini geliştirmede bir araştırma aracı olarak nasıl kullanılabilir?, Sanatsal deneyimin kazandırdıkları nelerdir?, Sanat eğitiminde deneyimli öğretmenlerin çalışmalarından neler öğrenilebilir?, Öğrenciler sanata nasıl bakarlar?, Sanat eğitiminde alternatif veya sıra dışı durumlarla ne öğrenilebilir? gibi sorular nitel araştırmalar için yeni düşünme yolları önermektedir.

Bu çalışmada özellikle görsel sanatlar eğitimi alanındaki nitel araştırmalar için portfolyoların birer nitel veri kaynağı olduğu örneklerle vurgulanmak istenmiştir. Çünkü portfolyoların öğrencinin sanatsal öğrenme sürecine dair algılarının tipik bir fotoğrafını sunduğu araştırmalarda ortaya konulmaktadır. Örneğin Eca (2005) tarafından sanat derslerinde portfolyo kullanımı üzerine yapılan bir araştırmada portfolyoların öğretmenlere öğrencinin yaratıcı sürecini izlemede ve geliştirmede veri sağlayabileceği vurgulanmıştır. Aynı şekilde Castiglione (1996) portfolyoları yaratıcı süreci yansıtan, Walker (1998) ise, öğrencinin problem çözme sürecinin izlendiği dokümanlar olarak değerlendirmişlerdir. Diğer yandan son yıllarda hem nitel araştırma yapmaya rehberlik edecek kitapların yayımlanması, hem de alternatif ölçme-değerlendirme teknikleri arasında kabul edilen portfolyolar üzerine kitap ve araştırmaların artması, sanat eğitimi araştırmalarında portfolyoların kullanılması, anlamlı gelişmeler arasında gösterilebilir. Nitekim bu çalışmada sanatsal öğrenmenin niteliğini örneklediren portfolyo verileri sunulmaya çalışılmıştır. Burada amaç, sanat eğitiminde öğrenme sürecine ilişkin pratik anlamda öğretmenlere, bilimsel anlamda araştırmacılara yeni olanaklar sağlayabilmektir. Böylelikle Türkiye’de sanat eğitimi alanında en az tercih edilen deneysel yöntemlerin yaygınlaşması için araştırmacılara örnek oluşturacaktır.

Kaynakça

- Altınkurt, L. (2007). “Sanat Eğitimi ile İlgili Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi” *Milli Eğitim*, Sayı 173 (105-113)
- Akgül, O. (2004). “Tümdengelim ve Tümevarım Yaklaşımları ve Uygulamaları”, *Seyahat ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2
- Arslan, Ö. (2001). “Ankara İli Çankaya İlçesinde Bulunan İki Ortaöğretim Kurumunun Sanat Eğitimi Eğitsel Eleştirisi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü
- Atatüre, H. (2001). “İlköğretim Resim-iş Eğitiminde Karşılaştırmalı Bir Durum Çalışması,” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü
- Bahar, M., NARTGÜN, Z., DURMUŞ, S. ve BIÇAK, B., (2006). *Geleneksel ve Alternatif Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara: Pegem A Yayınları.
- Blaikie, F., SCHÖNAU, D. ve STEERS, J. (2004) “Preparing for Portfolio Assessment in Art and Design: A Study of the Opinions and Experiences of Exiting Secondary School Students in Canada, England and The Netherlands” *The International Journal of Art Design Education*. Cilt 23, Sayı 3, (302-315)
- Boglan, R. C. and S. K. BIKLEN (2003). *Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods*. Third Edition. Boston: Allyn&Bacon, 2003.
- Bresler, L. (1994). “Zooming in on the Qualitative Pradigm in Art Education: Educational Criticism, Ethnography, and Action Research” *Visual Arts Education-1994*, (1-19)
- Castiglione, L. (1996). “Portfolio Assessment in Art Education” *Arts Education Policy Review*. Cilt 97, Sayı 4, (4-8)
- Demir, C. (2009). “Görsel Sanatlar Dersinde Sanat Eleştirisi Yönteminin Üç Boyutlu Çalışmalarda Öğrencilerin Öğrenme Süreçlerine Etkisi” (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Diket, M. R. (1995). “Phenomenology: Perception into Praxis”, (Editor: M. Stokrocki), *New Waves of*

GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNDE NİTEL ARAŞTIRMALAR 13 İÇİN BİR DOKÜMAN: PORTFOLYO

Reserach in Art Education Seminar for Research in Art Education, (pp. 8-14), Western Michigan University

- Dikici, A. (2004). "Portfolyo Değerlendirmelerinin Sanat Eğitime Yansımaları" 2. *Sanat Eğitimi Sempozyumu*, 28- 30 Nisan, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi.
- Dobbs, S.M. (1998). "Learning in and Though Art", *The Getty Education Institute for The Arts*, Los Angeles, California.
- Dorn, C. M., MADEJA, S. ve SABOL R. (2004). *Assessing Expressive Learning*, New Jersey: LEA.
- Eca, M. T. (2005). "Using Portfolios for Experiment in Portugal" *The International Journal of Art Design Education*. Cilt 24, Sayı 2 (209,215)
- Eisner, E. (1998). "*The Enlightened Eye: Qualitative Inquiry and The Enhancement of Educational Practice*" Prentice-Simon and Schuster/A Viacom Company Hall
- Eisner, E. (2001). "Concerns and Aspirations for Qualitive Reserach in the New Millennium" 3 Şubat 2012 tarihinde <http://qrj.sagepub.com/content/1/2/135> adresinden indirilmiştir.
- Erden, M. (1993). *Program Geliştirme ve Değerlendirme*, Ankara: Pegem A Yayınları
- Gezer, Ö. (2006). "İlköğretim İkinci Kademedeki Sanat Eğitiminde Sınıf Yönetimine İlişkin Bir Durum Çalışması" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Gökay, M. (2004). "Eylem Araştırmasının Sanat Eğitimindeki Yeri" 2. *Sanat Eğitimi Sempozyumu* 28-30 Nisan 2004, Ankara
- Gökaydın, N. (1998). *Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı*, Ankara: MEB Yayınları.
- Grace C. (1992). "The Portfolio and Its Use: Developmentally Appropriate Assessment of Young Children". *ERIC Dökümanı*, Servis No: ED 353150
- Grady, E. (1992). "The Portfolio Approach to Assessment", Fastback Series 341, Phi Delta Kapa *Educational Foundation*, Bloomington, ERIC Dökümanı, Servis No: ED 356273
- Hickman, R.,(2007). "Visual Art a Vehicle for Educational Research" *International Journal of Art and Design Education*, NSEAD/Blackwell Publishing Ltd., 26.3, (314-323)
- Kıran, A. (2009)." Çağdaş Bir Düşünme Biçimi Olarak Göstergebilim", *Dilbilim*, Cilt 2, Sayı 2
- Kırıçoğlu, O. (2009). *Sanat Kültür Yaratıcılık*, Ankara: Pegem A Yayınları
- Kuş, E. (2007). "Sosyal Bilim Metodolojisinde Paradigma Dönüşümü ve Psikolojide Nitel Araştırma" *Türk Psikoloji Yazıları*, 10.20 (19-41)
- Kuzu, A. (2005). "Oluşturmacılığa Dayalı Çevrimiçi Destekli Öğretim: Bir Eylem Araştırması", (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü
- Lindstrom, L. (2006). "Creativity: What Is It? Can You assess It? Can It Be Taught?" *The International Journal of Art Design Education*. Cilt 25 Sayı 1 (53-66)
- Lorie COOK, B. (2001). "Portfolio Assessment: Benefits, Issues of Implementation, and Reflection on Its Use" *Assessment Update*, Cilt 13, Sayı 4
- Lustig, K. (1996). "Portfolio Assessment; A Handbook for Middle Level Teachers", *National Middle School Association Columbus, OH*. ERIC Dökümanı, Servis No: ED 404326
- Mamur, N. (2009). "AGSL Resim Bölümü Öğrencilerinin Sanatsal Yeterliliğini Ölçme ve Değerlendirmede Portfolyonun Rolü" (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Maxwell, J. A.(1996). *Qualitative Research Design: An İnterpretive Approach* Thousand Oaks, California; Sage Publications.
- Özsoy, V. (2001). "Güzel Sanatlar (Resim-iş) Eğitiminde Bilimsel Araştırmalar" *Eğitim ve Bilim*, TED Yayınları, Sayı:121, (51-58)

- Özsoy, V. (2001b). "Sanat (Resim) Eğitiminde Nitel araştırma Yöntemi: Eğitsel Eleştiri, *Eğitim ve Bilim*, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Sayı 122, (41-51)
- Özsoy, V. (2005). "Lisansüstü Görsel Sanatlar Eğitiminde Bir Nitel Araştırma Yöntemi Uygulaması" *DEÜ Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* (Özel Sayı:1): Lisansüstü Eğitim (213-221)
- Sharp, J. (2002). "Using Portfolios in the Classroom"
- Stokrocki, M. (1991). "A Decade of Qualitative Research in Art Education: Methodological Expansions and Pedagogical Explorations" *Visual Art Reserach*, Volume: 17, Nu: 1(33) (42-51)
- Strauss, A., ve CORBİN J., (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory, Procedures and Tecniques*, Newbury Park: Sage.
- Şen, Ü. (2005). "Sanat Eğitiminde Bilimsel Araştırma Yöntemlerinin Kullanılması" *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1
- Sullivan, G. (2005). *Art Practice as Research Inquiry in The Visual Arts*, Sage Publications
- Topçu, A. (2005). "Kayseri'yi Okumak: Göstergibilimsel Yaklaşımla Bir Şehrin Analizi" *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 18,(237-246)
- Walker, J. (1998). "Process Portfolios as a Means for Formative and Summative Evaluation of Student Work in the Visual Arts" *Paper Presented at the Annual Meeting of the Mid- Western Educational Research Association*. Chicago.
- Wanda, T. M. (1997) *Teachers as Researchers or Action Reserach What Is It and What Good Is It for Art Education*, NAEA Publications
- Yaman, E. (2010) "Psikoşiddete Maruz Kalan Öğretim Elemanlarının Örgüt Kültürü ve İklimi algıları" *Kuram ve Uygulama Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(1) (547-578)
- Yıldırım, A. ve ŞİMŞEK H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. (5. Baskı) Ankara: Seçkin Yayınları.